

Јавно предузеће
„Палић – Лудаш“

ПРОГРАМ УПРАВЉАЊА ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА „КАЊИШКИ ЈАРАШИ” ЗА 2023. ГОДИНУ

Палић, новембар 2023. године

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
Покрајински секретаријат за урбанизам
и заштиту животне средине
Булевар Михајла Пупина 16, 21000 Нови Сад
Т: +381 21 487 4719 Ф: +381 21 456 238
ekourb@vojvodina.gov.rs | www.ekourbapv.vojvodina.gov.rs

Јавно предузеће „Палић-Лудаш“
Јавно предузеће „Palić-Ludaš“
Palić-Ludaš Közyállalat
Јавно предузеће „Palić-Ludaš“
Број: 17
Датум: 16. 01. 2024. год
Палић - Palić - Palics - Palić

БРОЈ: 140-501-1324/2023-04

ДАТУМ: 09.01.2024.

На основу члана 54. став 4. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др. закон и 71/21), члана 16. став 1. Покрајинске скупштинске одлуке о заштити Предела изузетних одлика „Кањишки јараши” („Службени лист АПВ”, број 35/23), члана 16, 24. и 39. Покрајинске скупштинске одлуке о покрајинској управи („Службени лист АПВ”, бр. 37/14, 54/14-др. одлука, 37/16, 29/17, 24/19, 66/20 и 38/21), решавајући по захтеву Јавног предузећа „Палић-Лудаш” из Палића за давање сагласности на Годишњи програм управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши” за 2024. годину, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, в.д. помоћника покрајинског секретара Гојко Палалић, по Решењу о овлашћењу број 140-031-104/2022-02-8, од 26. октобра 2022. године, даје

САГЛАСНОСТ

на

Годишњи програм управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши” за 2024. годину

Образложење

Јавно предузеће „Палић-Лудаш” из Палића, доставило је Покрајинском секретаријату за урбанизам и заштиту животне средине, уз допис бр. 837/2023, од 15.11.2023. године Годишњи програм управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши” за 2024. годину, на сагласност.

Годишњи програм управљања садржи приоритетне задатке, организационе и материјално-финансијске претпоставке и елементе за обављање послова управљања, односно циљеве заштите и одрживог коришћења, могућности и ограничења за њихово остваривање; детаљан приказ годишњих задатака на чувању, одржавању, унапређењу и промоцији заштићеног подручја на локалном и регионалном нивоу уз уважавање социо-економског фактора; приказ конкретних послова на изради и доношењу управљачких докумената, приказ субјеката и организационих и материјалних услова за извршења програма, висине и извора потребних финансијских средстава, а у складу са Законом о заштити природе, Покрајинском скупштинском одлуком о заштити Предела изузетних одлика „Кањишки јараши”, као и Решењем о условима заштите природе Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине бр. 140-501-1085/2023-04, од дана 31.10.2023. године.

Ова сагласност саставни је део Годишњег програма управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши” за 2024. годину.

в.д. ПОМОЋНИКА ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРА

Гојко Палалић

Доставити:

- Јавно предузеће „Палић-Лудаш”, Кањишки пут 17а, 24413 Палић
- Архиви

I УВОД

Основ за израду овог програма је Одлука о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, („Службени лист АПВ” број 35/2023), а у складу са чланом 54. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр. и 14/16 и 95/2018 – др. закон и 71/2021), сагласно Изменама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010–исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021) и нацртом Плана управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ за период 2024 – 2033. године. **Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“** је новопроглашено заштићено подручје и План управљања заштићеним подручјем ПИО „Кањишки јараши“ за период 2024 – 2033 је у процедури доношења. У складу са чланом 15, став 1, Одлуке о заштити овог заштићеног подручја, управљач је у обавези да План донесе у року од шест месеци од дана ступања на снагу ове покрајинске скупштинске одлуке.

II ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА, УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ КОРИШЋЕЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

До доношења Плана управљања заштићеним подручјем, управљач је у обавези да донесе и Годишњи програм управљања за 2023. годину. Програмом је предвиђена реализација општих циљева управљача и специфичних циљева који се односе на унапређење и развој новог заштићеног подручја:

- Наставак развијања и унапређивања чуварске службе, базе података и припремне активности на презентацији заштићеног подручја. Наставак развоја и унапређења рада службе кроз потребно опремање (униформа за чувара у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020)), додатне едукације чувара од стране стручне службе. Наставак развијања базе података у функцији управљања, коришћења и праћења стања. Развијање различитих облика презентације природних вредности подручја, едукативних, рекреативних, еко– и етно– туристичких садржаја у циљу развоја одрживог коришћења;
- Спровођење приоритетних мера активне заштите природе (сузбијање инвазивних врста – *Amorpha fruticosa*, *Xanthium spinosum*, *Elaeagnos angustifolia*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Robinia pseudoacacia* и зарастања чистина) кроз започињање пројеката ревитализације и реинтродукције – рад чуварске и стручне службе; мере активне заштите угрожених врста – птице – орао белорепан (*Haliaeetus albicilla*), црна рода (*Ciconia nigra*), еја ливадарка (*Circus pygargus*), мишар (*Buteo buteo*), гачац (*Corvus frugilegus*), орао крсташ (*Aquila heliaca*), сива ветрушка (*Falco vespertinus*), модроврана (*Coracias garrulus*), чапља кашикара (*Platalea leucorodia*), вивак (*Vanellus vanellus*), ћурликовац (*Burhinus oedipnemos*); сисари, гмизавци, водоземци, рибе и бескичмењаци – кроз рад чуварске и стручне службе и кроз сарадњу на пројектима са Покрајинским заводом за заштиту природе, невладиним организацијама и појединим истраживачима;
- Израда пројекта ревитализације кроз рад на ревитализацији пашњака, уз валоризацију редовним кошењем или испашом – стимулација традиционалних видови коришћења (катастарске парцеле у II и III степену заштите);
- Смањивање директног антропогеног притиска (појачана контрола кретања и активности у заштићеном подручју) кроз појачан стални надзор чуварске службе.
- Обележавање заштићеног подручја у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС”, бр. 30/92, 24/94, 17/96);
- Припрема програма едукације локалног становништва и корисника заштићеног подручја о значају очувања природних вредности;

- Припрема пројеката ревитализације и спровођења мера активне заштите станишта и строго заштићених и заштићених врста и дефинисање јасне динамике активности;
- Оснивање Савета корисника заштићеног подручја (у складу са чланом 68а Закона о заштити природе), а у циљу међусобне сарадње на заштити и одрживом коришћењу природних вредности и ресурса, као и обезбеђивања интереса локалног становништва и других корисника заштићеног подручја.

Циљеви заштите и развоја ПИО „Кањишки јараши“ – члан 2, Одлуке о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, („Службени лист АПВ” број 35/2023):

- Очување и унапређивање стања природних и културних вредности пашњака – јараша као типичне панонске пустаре, с посебним освртом на синдинамски повезане станишне типове слатинског комплекса, као и на карактеристике пустарског пејзажа;
- Заштита станишта строго заштићених врста гнездарица степских, мочварних и шумо-степских станишта;
- Унапређивање стања осетљивих и за заштиту приоритетних станишних типова, као и популација угрожених врста;
- Очување традиционалног знања, културних и етнографских вредности традиционалног пашарења, као и интеграције ових културних вредности у развој локалних насеља.

III ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

1. Приоритетне мере и активности на управљању природним вредностима

A. 1.1. Чување

Чување и надзор у заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ ће се спроводити (спроводи се) у континуитету у циљу превентивне заштите природних вредности и њихових станишта. Активности спроводе четири чувара која су организована у јединствену **чуварску службу управљача** (у процедури је измена текста у службеној легитимацији чувара заштићеног подручја, у рубрици „напомена“ биће наведено да су чувари и у ПИО „Кањишки јараши“).

Чуварска служба управљача сарађује са осталим корисницима простора и у координацији је са њиховим чуварским службама:

- Јавно предузеће „Војводинашуме”, Шумско газдинство Сомбор, Шумска управа Суботица (6 извршилаца лугара и ловочувара)

Чувари заштићеног подручја надгледају спровођење режима заштите (контролишу на терену забрану приступа локалитетима у другом и трећем степену заштите, контролишу промену намене на парцелама – нпр. преоравање ливада, спречавају крађе заштићених врста биљака и животиња, криволов и крађу дрвета у сарадњи са Шумском управом, а у складу са чланом 110. Закона о заштити природе), намену и коришћење површина од стране свих корисника простора, као и посетилаца са акцентом на надзор поштовања услова заштите природе. Чувари кроз **теренски дневник** извештавају о свим променама, као и о предузетим радњама (**теренски записник** – прекид или забрана радова, налог за довођење у претходно (првобитно) стање, комуникација са корисницима). Стручна служба прати стање, подноси пријаве инспекцији, или судији за прекршаје и координира праћење поштовања услова заштите природе. Током 2024. године ће се наставити даља стандардизација ових послова.

Чувари на заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ – су:

1. **Ото Секереш** – јединствени регистарски број чувара **0011**
2. **Саша Вујић** – јединствени регистарски број чувара **0324**
3. **Иван Ласло Пајић** – јединствени регистарски број чувара **0458**
4. **Левенте Секереш** – јединствени регистарски број чувара **0515**

Чувари имају израђене службене легитимације чувара заштићеног подручја у складу са Правилником о обрасцу службене легитимације чувара заштићеног подручја („Службени гласник Републике Србије“ број 117/2014 и 97/2015). Чувари поседују службену одећу и обућу, са одговарајућим обележјима – лого заштите природе и лого заштићеног подручја, у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020).

Због повећања површине заштићених подручја којима управљамо и због повећања обима посла, планирано је ангажовање новог запосленог који би радио као извршилац на пословима чувања заштићеног подручја – чувара заштићеног подручја.

Планирано је да у току 2023. године, стручна служба управљача континуирано ради на пословима управљања заштићеним подручјем кроз: израду Програма управљања за 2024. годину, израду Плана управљања овим заштићеним подручјем за период 2024 – 2033. године, израду Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби, израду пројеката мера активне заштите природе и програма динамике активности на управљању популацијама строго заштићених врста.

1.2. Одржавање

Управљање отпадом

Током 2023. године су планиране активности на одржавању реда и чистоће на одређеним локацијама овог заштићеног подручја. Будући да је ово заштићено подручје тек проглашено, први задатак чуварске службе је да током обиласка заштићеног подручја евидентира локације на којима је појачан антропогени утицај у смислу одлагања отпада и бацања смећа. Тек увидом у стање на терену, управљач ће моћи да процени којом динамиком и на који начин ће се организовати уклањање отпада. Такође, направиће се процена у односу на локације одлагања сакупљеног отпада – сабирни центар који је лоциран на Палићу, или одлагалиште смећа (депонија) у Кањижи. Ове активности (организовање, сакупљање и одношење) ће у будућности реализовати чуварска служба током редовних обилазака терена и повремено, кроз организоване активности са другим запосленим у предузећу, локалним становништвом и удружењем планинара и љубитеља природе.

Постављање и одржавање мобилијара

За 2023. године није планирано постављање мобилијара (информативних – едукативних табли, клупа, елемената за едукативне стазе, канти) на овом заштићеном подручју. Примарна идеја је да управљач, кроз рад чуварске и стручне службе – обилазак терена, евидентирање тренутног и праћење стања у континуитету, установи потенцијалне локације за успостављање едукативних стаза, које ће тек у наредном (дугорочном) периоду бити опремљене.

Активност која је планирана је поправка и обнова вештачких дупљи од дрвета за модроване и друге гнездачице, које је управљач поставио у периоду пре проглашења заштите овог заштићеног подручја, кроз пројекте активне заштите врста и станишта у региону.

1.3. Обележавање

Прво обележавање овог заштићеног подручја ће се реализовати након рекогносцирања терена и процене чуварске и стручне службе у вези са количинама, материјалима и другим факторима који утичу на потенцијалну количину табли и носача табли за обележавање граница и степена заштите овог заштићеног подручја. Активност ће се реализовати у законском року по

важећим прописима, у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник Републике Србије”, број 30/92, 24/94 и 17/96). Увидом у карте припадајуће Стручне основе коју је израдио Покрајински завод за заштиту природе, предвиђа се потреба за великом количином табли и ознака, будући да је заштићено подручје неправилног облика, а површине са различитим степенима заштите се често смењују (без уоченог дужег континуитета). Због свега наведеног, очекује се да ће процес обележавања граница овог заштићеног подручја трајати временски дуго. Такође, с обзиром да је неопходно да се терен детаљно обиђе од стране чуварске и стручне службе, да се препознају потенцијални проблеми, најзначајнија станишта и потенцијалне површине на којима ће се предвидети ревитализација (или нека друга активност спровођења мера активне заштите природе), потребно је физички све то постићи, а тек након тог направити процену о броју и типу ознака граница и табли на улазним тачкама у ПИО „Кањишки јараши“, као и постављања табли забране приступа на деловима станишта строго заштићених и заштићених врста у оквиру овог заштићеног подручја.

Дугорочно, како је и наведено у претходном поглављу, је планирано постављање едукативних – информативних табли дуж (потенцијалне) пешачке стазе у овом заштићеном подручју. Предвиђене су информативне табле већих димензија – на почетку и на крају стазе, као мање табле, дуж стазе. Планирано је да текстови и садржај табли буду израђени током наредне године. Такође, управљач ће током редовног обиласка терена од стране чуварске службе, пратити стање постављених табли (да ли је дошло до извала, ломова, уништења).

Рад на развијању базе података (катастар, ГИС и друго)

Управљач заштићених подручја у региону Суботице и Кањиже, Јавно предузеће „Палић – Лудаш“, годинама уназад ради на развијању базе података – активност која се односи на спровођење режима и мера заштите и унапређивања, кроз рад на интерактивној бази података за сва заштићена подручја којима управља. И током 2023. године акценат ће бити стављен на унос и обраду података који се односе на станишта строго заштићених и заштићених врста; површине под инвазивним врстама, као и упоредну анализу података дугогодишњих пројеката. Будући да је идеја да сваки пројекат добије свог координатора у стручној и чуварској служби заживела, систематично ће се и даље радити на сакупљању свих података и спровођењу упоредних истраживања у односу на успешност реализације пројекта. На тај начин ће се видети тренд, тачније, колико су ефикасне активности на мерама активне заштите природе (станишта и таксона). С обзиром да је управљач сада технички добро опремљен (Trimble Geo 7 GPS са антеном, Trimble TDC 100 ручни GPS, Garmin ручни GPS и чланови чуварске и стручне службе су похађали обуку за рад у одговарајућим програмима (QGIS бесплатан савремени GIS програм), током 2023. године се планира наставак интензивног рада на обиласку терена, картирању, уносу података у базу и обради наведених података.

Завод за заштиту природе Србије је израдио платформу за унос података у вези са заштићеним и строго заштићеним врстама биљака, животиња и гљива, која је доступна управљачима (апликација „Теренска“, доступна на „Google Play Store – у“). За наведено је неопходна опрема (материјално исказано у „додатни трошкови чуварске службе“), као и одговарајућа апликација (софтвер). Предвиђена је набавка и других корисних апликација и услужних програма за мобилни телефон, како би се чуварима олакшала комуникација на терену, као и активности на мониторингу и праћењу стања.

Поред овога, управљач ће наставити развој географског информационог система (ГИС) као до сада, кроз своје пројекте. Планирано је и стручно усавршавање за чуварску и стручну службу – обука у вези са применом ГИС алата.

2. Приоритетне мере и активности на управљању културно – историјским вредностима

- Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица води податке о непокретним културним добрима и евидентираним добрима на подручју и прописао је мере за њихову заштиту. Управљача нема сазнања да ли током 2023. године Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица планира активности на извођењу археолошког рекогносцирања терена на подручју Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“. До израде овог програма, управљач није добио информацију да ли су планирана истраживања и рекогносцирања терена на предметном заштићеном подручју. У случају да су активности планиране, управљач ће, свакако, пружити логистичку подршку.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства. У случају да се укаже потреба за ангажовањем чуварске, или стручне службе – активност ће се реализовати у оквиру редовних активности управљача.

3. Управљање природним ресурсима

1) Мониторинг – праћење стања

У периоду спровођења програма управљања за 2023. годину, планиран је наставак сарадње управљача са Националним парком „Кишкуншаг“ из Мађарске на развијању униформног система мониторинга, кроз појачано праћење стања таксона који се у Мађарској налазе на листи Natura 2000 врста. Као и на другим заштићеним подручјима којима управљамо, где су досадашњим активностима утврђене значајне врсте које се налазе са обе стране границе, за предметни период је планиран интензиван обилазак терена, евидентирање таксона са наведене листе. На основу прикупљених података управљача, као и Студије – Стручне основе коју је припремио Покрајински завод за заштиту природе, а у вези са заштитом овог заштићеног подручја, биће припремљен план и динамика праћења популација евидентираних (Natura 2000, строго заштићених и заштићених врста). Листа ће бити у складу са *Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива* и популације предвиђених таксона ће се пратити у континуитету, а подаци ће се уносити у интерну базу управљача, као и у предвиђену апликацију коју је креирао Завод за заштиту природе Србије – „Теренска“.

У случају да је планирана обука за управљаче у вези са Natura 2000 мрежом, као и за употребу апликације „Теренска“, управљач ће, свакако, учествовати са представницима своје стручне и чуварске службе.

На предметном заштићеном подручју, управљач током 2023. године планира, како евидентирање биљног и животињског света, као и гљива, тако и мониторинг (праћење стања) свих евидентираних група. Будући да је живи свет заштићеног подручја само делимично истражен, управљач ће, свакако, ангажовањем стручне и чуварске службе, као и потенцијалних истраживача, интензивно радити прво на евидентирању гљива, бескичмењака (у свим стаништима), као и сисара. Посебно наводимо предметне групе, будући да су гљиве, као и фауна бескичмењака и сисара, најслабије истражени. За све остале групе организама постоје подаци који су сакупљени у претходном периоду. У наставку текста следе листе, тачније, наведене су групе и представници (таксони) чије ће популације и појединачне налазе, управљач у континуитету пратити:

1. Биљне врсте значајне за очување биодиверзитета:

ТАКСОН	Црвена Листа флоре Србије	Строго заштићене	Заштићене (са изузетком комерцијалних врста)	Национални степен угрожености по IUCN	CITES
1 <i>Adonis vernalis</i> L./ гороцвет	✓	✓		VU	✓
2 <i>Artemisia santonicum</i> L. subsp. <i>santonicum</i> / трава против глиста	✓		✓	EN-LC (DD)	
3 <i>Aster tripolium</i> L. subsp. <i>pannonicus</i> (Jacq.) Soó/ панонски звездан	✓		✓	VU	
4 <i>Astragalus asper</i> Jacq./ рапави козинац	✓		✓	EN	
5 <i>Carex stenophylla</i> Wahlenb./ усколисна оштрица	✓		✓	VU-LC (DD)	
6 <i>Cirsium brachycephalum</i> Juratzka/ слатинска паламида	✓	✓		EN	
7 <i>Crypsis schoenoides</i> (L.) Lam./ трника			✓		
8 <i>Lepidium cartilagineum</i> (J. C. Mayer) Thell. subsp. <i>crassifolium</i> (Waldst. & Kit.) Thell./ слатинска гроница	✓	✓		EN	
9 <i>Limonium gmelinii</i> (Willd.) O. Kuntze subsp. <i>hungaricum</i> (Klokov) Soó/ врањемил			✓		
10 <i>Orchis coriophora</i> L. subsp. <i>coriophora</i> / смрдљиви каћунак	✓	✓		VU-NT (DD)	✓
11 <i>Plantago tenuiflora</i> Waldst. & Kit.	✓		✓	VU-NT (DD)	
12 <i>Ranunculus illyricus</i> L./ илирски љутић	✓	✓		VU-NT (DD)	
13 <i>Rhinanthus borbasii</i> (Dörfler) Soó/ Борбашев шушкавац	✓		✓	EN	
14 <i>Salvia austriaca</i> Jacq./ памук трава	✓		✓	VU	
15 <i>Scirpus lacustris</i> L. subsp. <i>tabernaemontani</i> (C. C. Gmelin) Syme/ Табернемонтанова зука	✓	✓		CR-VU (DD)	

2. Евидентирани водоземци – батрахофауна:

Бр.	SPECIES	ВРСТА	ПСЗДВ	CITES	IUCN	Bern	EU
	Amphibia	Водоземци					
1.	<i>Triturus cristatus</i>	велики мрмољак	I	-	LC	II	II, IV
2.	<i>Bombina bombina</i>	црвенотрби мукач	I	-	LC	II	II, IV
3.	<i>Pseudepidalea viridis</i>	зелена крастача	I	-	LC	II	IV
4.	<i>Hyla arborea</i>	крекетуша, гаталинка	I	-	LC	II	IV
5.	<i>Pelobates fuscus</i>	обична чешњарка	I	-	LC	II	IV
6.	<i>Pelophylax kl. esculenta</i>	зелена жаба	II	-	LC	III	V
7.	<i>Pelophylax lessonae</i>	мала зелена жаба	II	-	LC	III	IV
8.	<i>Rana dalmatina</i>	шумска жаба	I	-	LC	II	IV

3. Евидентирани гмизавци – херпетофауна:

Бр.	SPECIES	ВРСТА	ПСЗДВ	CITES	IUCN	Bern	EU
	Reptilia	Гмизавци					
1.	<i>Emys orbicularis</i>	барска корњача	I	-	LRnt	II	II, IV
2.	<i>Lacerta agilis</i>	ливадски гуштер	-	-	LC	II	IV
3.	<i>Lacerta viridis</i>	зелембаћ	-	-	LC	II	IV
4.	<i>Podarcis tauricus</i>	степски гуштер	I	-	LC	II	IV
5.	<i>Natrix natrix</i>	белоушка	I	-	LC	III	IV

Напомињемо да ће управљач радити и праћење стања риба на подручју каналске мреже, као и ефемерних и сталних вода овог заштићеног подручја. Током реализације овог Програма, ће се установити динамика прикупљања узорака ихтиофауне.

Планирано је, свакако, праћење стања ретких и угрожених врста орнитофауне слатинских ливада и бара. Радиће се мониторинг гнежђења ретких врста – сива ветрушка (*Falco vespertinus*), ђурликовац (*Burchinus oediconemus*), црнорепа муљача (*Limosa limosa*), црвеноноги спрудник (*Tringa totanus*) и модровране (*Coracias garrulus*). Значај праћења и евидентирања је утолико већи, што, како се наводи у стручној основи за заштиту овог заштићеног подручја – нема подручја у Србији на којима се све ове врсте могу наћи на гнежђењу, што „Кањишке јараше“ чини јединственим гнездилиштем птица влажних и сувих ливада. Такође, бројност гнездећих парова наведених врста је међу највећим у Србији, тако да се ради о подручју од пресудног значаја за њихов опстанак. Будући да је број евидентираних врста птица изузетно велик – чак 235 таксона – планиране су активности на мониторингу комплетне орнитофауне. Како је и у стручној основи наведено – на заштићеном подручју су евидентирана станишта значајна за очување птица, што ће управљач, у континуитету, пратити:

Пространи пашњаци и мозаици екстензивних ораница и пашњака

Најзначајније гнездарице:

Ђурликовац (*Burchinus oediconemus*), степска трептељка (*Anthus campestris*), жута плиска (*Motacilla flava*).

Остале врсте:

Хранидбена база за белу роду (*Ciconia ciconia*), као и селидбена станица ждрала (*Grus grus*), царске шљуке (*Numenius sp.*) и степске еје (*Circus macrourus*).

Пашњаци са појединачним стаблима и шумарцима

Најзначајније гнездарице:

Сива ветрушка (*Falco vespertinus*), модроврана (*Coracias garrulus*), сиви сврачак (*Lanius minor*).

Хранидбена база за степског сокола (*Falco cherrug*).

Повремене и сталне заслањене баре

Најзначајније гнездарице:

Букавац (*Botaurus stellaris*), патка кашикара (*Anas clypeata*), властелица (*Himantopus himantopus*), барска шљука (*Gallinago gallinago*), вивак (*Vanellus vanellus*), црнорепа муљача (*Limosa limosa*), црвеноноги спрудник (*Tringa totanus*).

Најзначајније врсте током сеобе:

Шљукарице (*Charadriidae*, *Scolopacidae*)

Рибњачка језера са приобалном вегетацијом

Најзначајније гнездарице:

Колонија чапљи (*Egretta alba*, *Ardea purpurea*, *Platalea leucorodia*), дивља гуска (*Anser anser*), патка њорка (*Aythya nyroca*), сиви барски петлић (*Porzana parva*), сабљарка (*Recurvirostra*)

avocetta), модровољка (*Luscinia svecica*), трстењак шевар (*Acrocephalus melanopogon*), брката сеница (*Panurus biarmicus*).

Најзначајније врсте током сеобе:

Патке (*Anatidae*), шљукарице (*Charadriidae*, *Scolopacidae*), галебови (*Laridae*), чигре (*Sternidae*).

Током периода реализације Програма управљања за 2023. годину, планиран је почетак сарадње са стручним кућама, установама и факултетима универзитета у земљи и иностранству. Досадашња добра сарадња са београдским, новосадским и Универзитетом у Сегедину, ће сигурно бити настављена и кроз активности на заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“. Тек након евидентирања, на неки начин, нултог стања (бар што се тиче управљача и управљања заштићеним подручјем), планирана је израда пројеката за дугорочни мониторинг и потенцијална фундаментална и примењена истраживања.

2) Реинтродукција и реколонизација

Током 2023. године је настављен програм „Активна заштита модровране постављањем гнездилишних дупљи у Војводини“. Овај пројекат се реализује кроз сарадњу са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ из Суботице и базира се на постављању дупљи за гнезђење поменуте врсте – модровране – (*Coracias garrulus*). У периоду пре доношења заштите овог заштићеног подручја, управљач је већ поставио одређени број дупљи, што је резултирало повећањем гнездећих парова модровране. На основу добијених резултата мониторинга и постојећег искуства, управљач током наредног периода планира да припреми пројекте активне заштите и других заштићених и строго заштићених врста, конкретно – сива ветрушка (*Falco vespertinus*), мишар (*Buteo buteo*) и осичар (*Pernis apivorus*).

3) Рекултивација

До сада на подручју није било активне рекултивације тршћака у депресијама. Планирано је да се део тршћака у депресијама појединих делова заштићеног подручја, током зимског периода сече у циљу рекултивације. То је традиционалан начин коришћења трске на овом подручју. Активност ће се спроводити као једна од мера кативне заштите природе – управљање стаништима. Чуварска служба ће на терену евидентирати површине које се секу и дефинисаће локације на којима трска може да се депонује (у складу са решењем о условима заштите природе, када се доставе управљачу). На бази информација са терена, стручна служба ће током 2023. године разматрати могуће пројекте који се односе на праћење узрочно/последичних веза између повећања површине рекултивисаних (нових/младих) тршћака и заступљености строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива, како би се у наредној години почело са реализацијом.

Значајна активност која је већ започета прошлих година на другим заштићеним подручјима је сакупљање младица – јединки аутохтоних врста дрвећа и жбуња (глог, свиб, бела топола, храст лужњак), које се одвозе у расадник ЈП „Палић – Лудаш“ – управљача, где се гаје у контролисаним условима. Након две до три године је планирано да се јединке аутохтоних врста „врате“ на ово заштићено подручје – на локације које је управљач претходно предвидео уз препоруке Покрајинског завода за заштиту природе.

- За предметну активност нису неопходна додатна средства.

4) Ревитализација и мере активне заштите природе

У периоду реализације Програма управљања за 2023. годину, управљач планира пре свега да се детаљно упозна са стаништима, потенцијалним факторима угрожавања, притисцима и претњама, како би могао студиозно да приступи планирању површина за ревитализацију и типове и обим мера активне заштите природе које би се спроводиле. Већ сада је јасно да ће

ревитализација и спровођење мера активне заштите природе, свакако ићи у правцу обезбеђивања воде за ово заштићено подручје, будући да је недостатак воде основни фактор угрожавања исходних вредности овог подручја. Такође, евидентан је велики број површина на којима се спроводе пољопривредни радови, а на основу катастра (и режима заштите) то није дозвољено. Велики посао чуварске и стручне службе ће бити да евидентира све узурпације и, тек када се радови у потпуности обуставе, установи површина – управљач ће моћи да припреми програме ревитализације. Деградација слатинских станишта је приметна већ након првог обиласка терена. У наредном периоду, управљач планира да кроз разговоре са надлежним водопривредним предузећима, Покрајинским заводом за заштиту природе (и другим субјектима заштите природе) дође до адекватних решења која би дугорочно „вратила“ воду на ово подручје и омогућила одрживост слатина. Такође, управљач планира да кроз разне активности промоције, укаже на велики значај контролисане испаше, као методе одржавања травних и слатинских станишта. Период реализације привременог програма управљања ће омогућити управљачу да реално сагледа стање на терену и приступи припремама израде програма ревитализације кроз разне међународне и националне пројекте.

Током 2023. године у преосталом периоду, управљач ће радити на успостављању сарадње са корисницима простора, конкретно, лицима која су у процесу лицитације државног пољопривредног земљишта добила/ ће добити одређене катастарске парцеле на коришћење. Планирано је да се од самог почетка успостави систем евиденције, препоручених мера и контроле активности.

Активна заштита природе, конкретно, станишта и врста, ће се спроводити на начин како је и до сад спровођена на другим заштићеним подручјима којима управљамо. Уклањање инвазивних врста, постављање вештачких дупљи за гнездачице, припрема станишта за строго заштићене и заштићене врсте биљака, животиња и гљива континуираним одржавањем, су активности које ће управљач у наредном периоду спроводити.

Наставиће се активности започете пре неколико година на постављању вештачких гнезда (дупљи) за модрване и платформи за птице грабљивице, као мера активне заштите врста.

5) Задаци и активности на заштити и управљању шумама

Врло мали део површина Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ (0.32%), или 11,06 хектара, је по намени шумско земљиште чији корисник је ЈП „Војводинашуме“, Шумско газдинство „Сомбор“ из Сомбора а непосредни извршилац је Шумска управа Суботица.

На основу Закона о шумама („Сл. гласник РС“, бр. 30/10, 93/12, 89/15 и 95/18 – др. закон) ово подручје налази се у саставу Севернобачког шумског подручја.

Планира се надзор (као део редовног рада чуварске и стручне службе) на шумском земљишту и колаборативна сарадња на одржавању шумског реда и мира у заштићеном подручју са Шумском управом Кањижа. Планира се информисање шумарских служби о стаништима заштићених/строго заштићених врста на површинама II и III степена заштите, како се током радова на шумском земљишту не би оштетили примерци и популације (кошење и тањирање пруга и просека, подизање засада са храном за дивљач на чистинама, сеча).

Управљач, свакако, планира одстрањивања инвазивних биљних врста унутар и у окружењу станишта строго заштићених врста биљака.

Приоритетне активности управљача током 2023. године ће бити уколико буде изводљиво сходно хладнијем времену, спровођење приоритетних мера активне заштите природе, између осталог, сузбијање инвазивних врста које су евидентирани на овом заштићеном подручју – *Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Asclepias syriaca*, *Celtis occidentalis*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Gleditsia triacanthos*, *Robinia pseudoacacia* и на шумском земљишту.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства. Све активности се релизују у склопу редовног ангажовања стручне и чуварске службе управљача.

6) Задаци и активности на заштити и управљању ловном фауном

Ловачко удружење „Капетански рит“, са седиштем у Кањижи, газдује ловиштем „Капетански рит“ укупне површине 39.856 ха, од чега ловне површине обухватају 32.650 ха.

Планира се сарадња чуварске службе са ловочуварском службом ловишта – Ловачким удружењем „Капетански рит“ – у надзору подручја, као и са

Управљач ће у континуитету, у складу са Законом о заштити природе, помагати свим заинтересованим корисницима, конкретно – и ловцима који лове на овом заштићеном подручју – у припреми захтева за решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе (за санитарни, селекциони излов пренамножене ловне дивљачи). Такође, управљач ће заједно са ловочуварском службом активно учествовати у спречавању криволова и свих активности које на било који начин крше закон о заштити природе и закон о лову.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства. Све активности се релизују у склопу редовног ангажовања стручне и чуварске службе управљача.

7) Задаци и активности на заштити и управљању риболовном фауном

На основу законских обавеза (Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда „Службени гласник РС“, бр. 128/14 и 95/2018 – др. закон) ЈП „Палић – Лудаш“ ће доставити Покрајинском заводу за заштиту природе на мишљење предлог за утврђивање рибарског подручја у оквиру заштићеног подручја ПИО „Кањишки јараши“.

На заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ су евидентиране водене површине – стручна основа коју је израдио Покрајински завод за заштиту природе. На основу података из стручне основе и након утврђивања стања на терену, управљач овог заштићеног подручја ће током наредног периода предложити делове будућег рибарског подручја.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства. Све активности се релизују у склопу редовног ангажовања стручне и чуварске службе управљача.

8) Задаци и активности на заштити, развоју и управљању пољопривредним земљиштем

Већи део пољопривредног земљишта је у државном власништву. Део ових површина се издаје у закуп на конкурс јавног надметања државног пољопривредног земљишта. Стручна служба управљача ће током године доставити Комисији за израду Програма уређења пољопривредног земљишта општине Кањиже податке у вези са површинама које се налазе на заштићеном подручју, у циљу изузимања наведене површине из Програма.

Циљ изузимања је очување карактеристика станишта – влажних ливада и фрагмената степске, слатинске, пешчарске вегетације и вегетације отворених пескова. Због разумењности природних станишта, негативни утицаји пољопривредног окружења и присуства људи су изузетно јаки. Ширење инвазивних врста и сукцесија екосистема, без контролисаних активности на спровођењу мера активне заштите, води пропадању станишта и врста.

Контрола кошења ливада у циљу спровођења режима (кошење после завршетка цветања заштићених и строго заштићених врста биљака, остављање непокошених трака у ширини од једног до десет метара, као прибежиште за фауну) и испаше (број грла по хектару, кретање ван станишта заштићених врста у генеративном периоду) ће се одвијати континуирано. Такође, чуварска служба ће у континуитету радити на контроли спровођења активности по решењима о условима заштите природе (за Програм је неопходно исходovati Решење о условима заштите природе за коришћење пољопривредног земљишта на простору еколошки значајних подручја Општине Кањижа).

Наводимо да је искуство управљача тако, да је цела процедура и све активности које чуварска служба контролише на терену, веома лоше координисана, у смислу комуникације

Град Суботица/ Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде/управљач/Покрајински завод за заштиту природе/ Министарство заштите животне средине. Годинама уназад (преко 15 година) управљач уредно доставља податке о катастарским парцелама које је неопходно изузети из програма коришћења пољопривредног земљишта Граду Суботица (надлежном секретаријату/ служби), међутим, чуварска служба на терену затиче кориснике простора који имају потписан уговор са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде за коришћење катастарске парцеле која би требало да буде изузета из Програма коришћења пољопривредног земљишта. Такође, иако Покрајински завод за заштиту природе издаје решење о условима заштите природе у ком се јасно наводе катастарске парцеле које је неопходно изузети, као и то да наведено решење МОРА бити саставни део Уговора са корисником – то се у пракси не дешава. Све се своди на заустављање незаконитих активности, при чему корисници имају валидан уговор за надлежним министарством, а Град Суботица тврди да су наведене катастарске парцеле изузете. Надамо се да ће ситуација на новом заштићеном подручју бити повољнија.

9) Задаци и активности на заштити, развоју и управљању водама

Одлуком о заштити је ограничено коришћење водног ресурса на подручју ПИО „Кањишки јараши“, јер се режимима забрањују радови који изазивају трајне негативне промене хидролошког режима заштићеног подручја или квалитета воде влажних станишта;

Посебне активности у планском периоду су: надзор над усклађеним коришћењем простора ПИО „Кањишки јараши“, спречавање радова којима се нарушава прописани режим заштите водног ресурса. Управљач заштићених подручја у региону Суботице и Кањиже за 2023. годину планира почетак израде мултидисциплинарне студије која би дефинисала одговарајући водни режим на свим заштићеним подручјима на територији града Суботице и општине Кањижа. На бази наведене студије ће управљачу у наредном (дугорочном) периоду бити много лакше да дефинише циљеве и мере активне заштите природе, као и да донесе програме управљања трском и воденим стаништима на заштићеном подручју. Пратиће се стање вода у каналској мрежи, нарочито одржавање нивоа вода у зимском и летњем периоду у комуникацији и развијању сарадње управљања са ДТД ВДП „Северна Бачка“ и ДТД Водопривредно д.о.о. Сента.

Наставиће се даљи рад на изради Одлуке о режиму вода у сарадњи са надлежним субјектима (Град, Општина, водопривреда, Покрајински завод за заштиту природе и други субјекти).

Управљач је планирао да током 2023. године спроведе уколико временски услови дозволе узорковање водних тела на овом заштићеном подручју, уколико не биће реализовано у наредној години. Радиће се праћење основних физичко-хемијских (температура, растворени кисеоник, рН, елетропроводљивост, салинитет) и биолошких (диверзитет планктонске заједнице и микрозообентоса) параметара површинских вода овог заштићеног подручја. Управљач је за ове потребе прибавио потребну опрему кроз разне пројекте, током претходних година. На основу добијених резултата мерених параметара и посматрања, Управљач ће за наредни период прецизније предвидети обим и динамику наставка анализе. Наравно, све наведено ће се реализовати искључиво у случају да се управљачу омогући запошљавање нових, квалификованих и оспособљених лица.

Током 2023. године је планирано да се покрене иницијатива у вези са активностима које је потребно предузети у целом региону, а поводом утицаја климатских промена (и) на ово заштићено подручје. Управљач ће иницирати састанке са водопривредним институцијама и институцијама заштите природе, а све у циљу изналажења решења да се вода „врати“ на предметно подручје, како би се ублажили драстични ефекти суше на живи свет и сукцесију екосистема. Евидентиране су значајне промене у расподели количине падавина током године – јављају се пикови (екстреми) у смислу појаве поплава и суша, што, свакако не одговара живом свету, тачније – утиче на његову убрзану промену.

IV ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Управљач ће наставити да пружа логистичку помоћ Покрајинском заводу за заштиту природе приликом флористичких истраживања и мониторинга строго заштићених врста и на овом заштићеном подручју (уношење у нову апликацију – када управљач добије прецизније инструкције и могућности): биљне врсте, птице: *Coracias garrulus* (модроврана), *Ciconia nigra* (црна рода), *Jastreb (Accipiter gentilis)*, осичар (*Pernis apivorus*), белорепан (*Haliaeetus albicilla*), крсташ (*Aquila heliaca*), мишар (*Buteo buteo*), сисари: текуница (*Spermophilus citellus*), шакал (*Canis aureus*).

Такође, планирана је подршка управљача за сва истраживања која се реализују на овом заштићеном подручју, а за које су истраживачи исходовали решење о условима заштите природе надлежног Завода за заштиту природе, као и дозволе и сагласности надлежног министарства.

Планира се припрема реализације разних програма (програм са предшколцима, програм за ниже разреде основне школе, уобичајена презентација заштићеног подручја за посетиоце, посебни часови са средњошколцима – заштита земљишта, заштита вода, заштита врста); посебни програми за студентске екскурзије са унапред договореним темама итд. са посетиоцима – љубитељима природе у склопу рада Визиторског центра „Лудаш“, као и интензивнији развој програма посматрања птица.

Истраживања и мониторинг одвијаће се континуирано у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“. Реализују се заједнички пројекти: зимско храњење птица, пројекат постављања вештачких дупљи и мониторинг птица дупљашица (сове, птице певачице, грабљивице). Наставиће се следећи програми/активности: праћење миграције птица (мониторинг, прстеновање – маркирање птица алуминијумским прстенима по међународним стандардима); програм „Активна заштита модровране постављањем вештачких гнездилишних дупљи у Војводини“; активности у оквиру Међународног зимског цензуса птица водених станишта (IWC –International Waterbird Census) – у сарадњи са Друштвом за проучавање и заштиту птица Србије; „Еколошки повољна пољопривредна пракса“ са активностима постављања стубова за птице грабљивице између пољопривредних парцела у циљу регулације броја глодара и постављања вештачких дупљи за птице певачице у виноградима и воћњацима у циљу регулације броја инсеката; организовање едукативних излета на подручју Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“, затим праћење стања локалитета хранилиште за птице грабљивице уз формирање посебног мониторинга ових врста сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ кроз њихове програме.

Планирано је почетак истраживања на распрострањењу врсте *Phengaris teleius* и на овом заштићеном подручју. Очекује се евидентирање јединки ове врсте, будући да је на другим заштићеним подручјима у непосредној околини, претходних година установљена. За све наведене активности ће се исходовати Решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе.

- Наставак програма „Активна заштита модровране постављањем вештачких гнездилишних дупљи у Војводини“. Дугогодишњи програм постављања дупљи на одговарајућим стаништима и праћењу гнежђења у заштићеном подручју. Програм је започет знатно пре успостављања заштите овог заштићеног подручја.
- Праћење стања и распрострањења птица грабљивица и црне роде (*Ciconia nigra*). Планиране су активности евидентирања гнезда и локација исхране птица. Подаци ће се достављати Покрајинском заводу за заштиту природе, како би решења о условима заштите природе издата корисницима, садржала тачне локације. На тај начин би се спречило узнемиравање наведених група птица.
- Пројекат праћења стања патуљастог миша (*Micromys minutus*) у заштићеном подручју. Евидентирање локација распрострањења, идентификација, обележавање; мониторинг сова и сакупљање гвалица и идентификација врста на основу скелетних делова из гвалица. Активности ће се реализовати у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе, и/или неким другим институцијама и истраживачима.

- Планирана је сарадња са истраживачима Природњачког музеја у Београду на праћењу стања слепих мишева, као и евидентирању потенцијално присутног таксона – степског скочимиша (*Sicista subtilis*).
- Наставиће се истраживања ПМФ – Нови Сад – „Институт за биологију и екологију“ – кроз пројекат „Утицај испаше на биодиверзитет“ – управљач ће предложити проширење досадашњег истраживаног подручја;
- Наставиће се евидентирање података у склопу пројеката „Natura 2000“ и „Мала Natura“ – махом су то појединачни истраживачи који се претходно најаве. Поред Природњачког музеја у Београду, очекује се ангажовање истраживача Биолошког факултета Универзитета у Београду и ПМФ – Института за биологију и екологију – Универзитета у Новом Саду.
Управљач ће 2023. године, у преосталом периоду пружити, како логистичку, тако и сваку другу подршку током истраживања.
- На иницијативу представника Покрајинског завода за заштиту природе и истраживача из Републике Мађарске, на подручју целог Карпатског региона (тако и наших заштићених подручја) се ради математичко моделирање станишта и станишних типова у зависности од утицаја климатских промена. Наставак истраживања је планиран и током 2024. године, кроз сарадњу са Покрајинским заводом за заштиту природе. Очекујемо да ће већ наредне године у овом периоду постојати резултати који ће указивати, тачније, који ће дати пројекцију највероватнијих станишта у нашем региону, услед деловања климатских промена. Практично, имаћемо податке у вези са тим која су то очекивана станишта, као највероватнија и, која су то станишта која имају највиши потенцијал и која пружају највећу вредност екосистемских услуга на нашем подручју и које су то мере које треба да применимо да би се то у реалном времену, кроз примену мера активне заштите природе – и догодило. Наведена истраживања ће се реализовати на свим заштићеним подручјима којима управљамо.

V ПЛАНИРАЊЕ, ИЗГРАДЊА И УРЕЂЕЊЕ ПОДРУЧЈА

1) Мере и услови

Управљач је позициониран у систему као карика која учествује у планирању и укључен је у доношење разних урбанистичких планова различите категорије. Планирана је континуирана сарадња са корисницима простора у циљу упућивања на потраживања услова заштите природе надлежног Завода за заштиту природе. С обзиром да је површина овог заштићеног подручја преко три хиљада хектара, неминовно је да током године до управљача стигне велики број захтева за сагласношћу – за изградњом и изменом намене простора. Управљач на такве захтеве по Закону о заштити природе, након добијених услова заштите природе надлежног завода за заштиту природе – даје, или одбија давање сагласности, уз образложење.

2) Активности и учешће управљача на просторном планирању, изградњи и уређењу грађевинског земљишта, инфраструктурног планирања и уређења, изградњи рекреативне инфраструктуре, на санацији подручја итд.

- Сарадња са Покрајинским заводом за заштиту природе и одговарајућим субјектима у Општинској управи Кањиже и Покрајинским секретаријатом за урбанизам и заштиту животне средине у вези са планирањем управљања водама на територији општине Кањижа и града Суботице.
- Сарадња са свим корисницима простора који планирају активности изградње и уређења простора.

Дугорочно, управљач планира успостављање једне тачке у простору, која би била презентациона тачка за посетиоце у овом заштићеном подручју. Потенцијално, то би могао бити неки салаш, који би се уредио на старински начин и за наредни десетогодишњи период је планирано да буде уређен као „учионица на отвореном“, тј. „Школа у природи“. Уз салаш би била успостављена и испаша старинским, аутохтоним расама говеда и оваца.

— За наведену активност, током 2023. године, нису предвиђена средства.

VI ПРОМОЦИЈА ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

1) Задаци на развоју културно–образовних и информативно – пропагандних активности

1.1. Штампање промотивног материјала намењеног посетиоцима

За 2023. годину се планира припрема дизајна – вишејезичне брошуре у вези са значајним стаништима и врстама овог заштићеног подручја, која би се делила посетиоцима током целе године и приликом промоције заштите овог заштићеног подручја. Такође је планиран и репринт (и допуна) постојећег издања Еко – туристичке карте, будући да ново заштићено подручје још увек није унето у постојеће издање.

1.2. Брендирање – установљавање заштитног знака ПИО „Кањишки јараши“

Током 2023. године је планирано да се дизајнира „заштитни знак“ овог заштићеног подручја – нека биљна, или животињска врста (или комбинација). Тада ће управљач, поред званичног знака и знака Заштите природе, поседовати и знак овог заштићеног подручја, који ће се у складу са постојећом легислативом пласирати локалном становништву и корисницима простора као могућност постављања на своје производе, презентације и сл.

1.3. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)

Током 2023. године ће се наставити сарадња са локалним и регионалним медијским кућама – РТС, Уи – есо РТВ, Панон РТВ, ТВ Војводина, ТВ Суботица и свим другим заинтересованим. Планирано је снимање подручја из ваздуха, које би се искористило, како у промотивне сврхе, тако и у сврху мониторинга станишта заштићеног подручја.

2) Опремање центра за посетиоце

Кроз реализацију пројекта из програма Interreg – IPA CBC Hungary – Serbia у протеклом двадесетогодишњем периоду, управљач је успео да изгради Визиторски центар „Лудаш“ у заштићеном подручју Специјални резерват природе „Лудашко језеро“, а наредних година су већим делом реализовани завршни радови на адаптацији Визиторског центра (молерски радови, лакирање дрвенарије), посетилачка инфраструктура, презентациона башта са врстама лековитог биља које може да се нађе на подручју Резервата. Обновљен је и кров на Визиторском центру „Лудаш“, будући да је зграда почела да прокишњава. За 2023. годину је планирана додатна поправка крова (друга страна), као и термичка изолација зидова Визиторског центра „Лудаш“.

3) Задаци и активности на развоју одрживог туризма

Управљач ће током 2023. године радити на утврђивању тачних локалитета заштићеног подручја, тачније, традиционалних места за излете која нису, или су само делом уређена. Пројекат развоја одрживог туризма у свим заштићеним подручјима којима управљамо, се реализује кроз три сегмента: израда посетилачке инфраструктуре, израда програма за различите циљне групе посетилаца и пласирање програма за основне и средње школе и факултете, посебно у делу који се односи на инкорпорирање посета заштићеним подручјима у планове наведених школских и високошколских установа. За заштићено подручје ПИО „Кањишки јараши“ је тек у плану да се размотри успостављање – трасирање едукативних (шетних стаза) и накнадно обележавање. Примарно, управљач ће константним обиласцима терена, установити могуће потенцијалне трасе.

Свакако, све активности на развоју одрживог туризма ће се реализовати кроз сарадњу са општином Кањижа, невладиним сектором и свим другим заинтересованим корисницима простора.

VII САРАДЊА

1) Сарадња и партнерство са локалним становништвом

Планира се стална сарадња чуварске и стручне службе са корисницима простора (локално становништво, закупци пољопривредног државног земљишта, пољопривредници, шумарство, ловци). За 2023. годину је планирано покретање иницијативе оснивања *Савета корисника заштићеног подручја* (у складу са чланом 68а Закона о заштити природе, а у циљу међусобне сарадње на заштити и одрживом коришћењу природних вредности и ресурса, као и обезбеђивања интереса локалног становништва и других корисника заштићеног подручја.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства.

2) Сарадња са другим власницима и корисницима непокретности у заштићеном подручју

Корисници простора свих заштићених подручја којима управљамо (укључујући и ПИО „Кањишки јараши“), или власници/корисници парцела се обраћају Управљачу – стручној служби (усмено или писмено), или директно чуварској служби на терену и њихови упити се решавају на начин да им се објасни Одлуком о заштити заштићеног подручја одређен режим, да ли је жељена активност у складу, или не, или се упућују у процедуру добијања услова заштите природе, у случају да Управљач процени да је потребно. Ова комуникација са корисницима/власницима доприноси бољем разумевању и тачнијим подацима о коришћењу. Уз даље развијање базе података, планира се наставак стандардизације ових послова у вођењу података о наведеним пословима.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства.

3) Сарадња са невладиним организацијама

Стална је сарадња са више невладиних организација на посебним пројектима и планира се наставак истих у 2023. години. Наставиће се сарадња са следећим организацијама:

- Млади истраживачи Србије – Волонтерски сервис Србије
- Удружење љубитеља природе „Riparia“ – Суботица
- Удружење „HabiProt“ – Београд
- Научно – истраживачко друштво студената биологије и екологије „Јосиф Панчић“ – Нови Сад
- Друштво за заштиту и проучавање птица Србије – сарадња на пројектима зимског бројања птица водених станишта, на постављању вештачких гнезда (платформи) за грабљивице;

- Асоцијација чувара природе Војводина, Србија
- Удружење „Arcus“ – Бачка Топола и многим другим који пријаве који планирају реализацију својих пројеката на заштићеном подручју;
- Сарадња са удружењем љубитеља природе „Пожели жељу“;
- Сарадња са спортским планинарским клубом „Спартак“ из Суботице;
- Сарадња са „Отворени универзитет“ д.о.о. Суботица
- Сарадња са разним спортским удружењима која промовишу физичке активности у природи;
- Сарадња са невладиним организацијама која кроз разне пројекте Општине, Града, Покрајине и Републике, на конкурсима добију средства за реализацију активности на заштићеном подручју;
- Сарадња са другим управљачима заштићених подручја и Националних паркова у земљи и иностранству;
- Сарадња са невладиним сектором и разним субјектима на територији ПИО „Кањишки јараши“ – када се установе, будући да је заштићено подручје тек проглашено и у наредном периоду ће се реализовати промоција заштите овог заштићеног подручја.

Управљач ће, свакако, са невладиним организацијама потписати споразум о пословно – техничкој сарадњи. Такође, постоји могућност, као и током неких претходних година, да се укаже потреба за смештајем и исхраном чланова невладиних организација у Визиторском центру „Лудаш“.

4) Међународна сарадња

Након потписивања Споразума о сарадњи са Националним парком Кишкуншаг из Мађарске у децембру 2013. године (као наставка претходног Споразума из 2004. године) отварају се даљи задаци у сарадњи који су дефинисани овим споразумом. Формирано, заједничко Радно тело са по три члана са обе стране, функционише и реализују се активности кроз размену запослених четири пута годишње (по два запослена) за рад на терену (истраживања шафрањике, слепог кучета, заштићених и строго заштићених врста, активне мере заштите), обуци (обука рада чувара заштићених подручја, размена) и сарадњи на новим пројектима (ИРА Прекогранична сарадња са Мађарском). Планиран је наставак и интензивирање сарадње и током 2023. године. Планирана је и обнова Споразума о сарадњи са Националним парком „Кишкуншаг“, па очекујемо да ће се и елементи – задаци који се остварују – проширити и повећати.

Будући да је ПИО „Кањишки јараши“ наше ново заштићено подручје које смо добили на управљање, планирано је да током 2023. године уприличимо заједничке обиласке овог заштићеног подручја са колегама из Националног парка „Кишкуншаг“ – њихове стручне и чуварске службе. Обиласци су планирани до краја 2023. године, како би се што пре установила потенцијална сарадња и израда заједничких пројеката и мониторинга сличних станишта и таксона који се појављују у обе државе.

Планирано је да се дефинишу и значајни датуми за ово заштићено подручје, који ће се обележавати – нпр. „Дан текунице“, „Дан ноћног потрка“ и слично.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства – тачније, боравак колега из Националног парка „Кишкуншаг“ и исхрана током њиховог боравка, се реализује средствима које управљач обезбеди од града Суботице.

5) Сарадња са надлежним институцијама

- Наставиће се сарадња са Покрајинским заводом за заштиту природе на припреми потенцијалних пројеката – нпр.: „Ревитализација уништених и деградираних природних вредности Кањишких јараша“ и на пројектима праћења стања одређених заштићених и строго заштићених врста биљака, животиња и гљива;

- Планиран је наставак сарадње са Градом Суботица у смислу промоције заштићених подручја и подршке у реализацији кампова (заштита и унапређење биодиверзитета).
- Планиран је наставак сарадње са Покрајинским секретаријатом за урбанизам и заштиту животне средине – на спровођењу пројеката активне заштите природе (станишта и врста) и потенцијалном установљивању сарадње на промоцији заштићених подручја општине Кањижа – подршка у реализацији еко – кампова (заштита и унапређење биодиверзитета);
- Наставиће се сарадња са Министарством заштите животне средине – Управљач ће и у 2023. години учествовати на семинарима за управљаче заштићених подручја, које организује Министарство заштите животне средине, као и на обукама и семинарима.
- Наставиће се сарадња са научно – истраживачким институцијама, институтима и установама – Универзитета у Београду, Новом Саду, Сегедину, Будимпешти и, у случају да се укаже прилика и са другим универзитетима.

6) Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима

Приказивање, односно почетак промоције основних вредности Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“, представљаће у 2023. години један од значајних задатака управљача на остваривању заштите овог подручја.

Главни задаци у смислу промоције су:

- стално медијско приказивање (дневне новине, часописи, магацини, радио, телевизија) напора, резултата и успеха на очувању и унапређењу стања комплетног заштићеног подручја, његовог коришћења, као и проблема и тешкоћа који прате заштиту природе;
- снимање популарних, образовних и, евентуално, научних филмова;
- интернет презентација – одржавање и унапређење презентације – уношење свих релевантних података и документације на презентацију, како би они били доступни широј јавности;

VIII ПОСЕБНИ ПОСЛОВИ И ЗАДАЦИ

1. Противпожарна заштита

У периодима када је повећана опасност од пожара појачаће се рад чуварске службе на осматрању. У другим заштићеним подручјима којима управљамо је присутан проблем паљења тршњака, а починиоце је тешко ухватити. Приликом пожара, који се најчешће подмећу да се обнови део тршњака, страда фауна (птице тршњака, корњаче и други водоземци), али и делови ретке флоре. Исти пожар се често преноси и на околно пољопривредно земљиште и дешава се да угрожава и насеља. Због тога се чуварска служба посебно организује у циљу противпожарне заштите у периодима јесен и нарочито пролеће.

Планира се одржавање постојеће опреме – апарата за гашење пожара (допуњавање, атести и контрола) и набавка нових; набавка телескопских лепеза и напртњача за воду – за гашење пожара.

2. Обележавање важних датума за заштиту животне средине

Током 2023. године је планирано установљивање значајних датума за Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ – како је и поменуто у претходним поглављима. Управљач, обично кроз активности на промоцији и едукацији, обележава неке од значајних датума за заштиту природе. Конкретно, то су:

- 11. април – *Дан заштите природе*
- 22. април – *Дан планете Земље*

– 5. јун – Светски Дан заштите животне средине

3. Активности на збрињавању и рехабилитацији строго заштићених и заштићених врста дивљих животиња

С обзиром на постојање Прихватилишта за дивље животиње у Зоо врту „Палић“, које добро функционише и са којима управљач има изузетно добру сарадњу од његовог оснивања, управљач у наредном програмском периоду не планира значајнију изграду нове инфраструктуре, или обнову постојеће.

Од оснивања прихватилишта, наша чуварска и стручна служба у континуитету добро сарађује, како са запосленима у прихватилишту, тако и са инспекцијском службом и представницима Покрајинског завода за заштиту природе и Завода за заштиту природе Србије. Све пронађене повређене строго заштићене и заштићене дивље животиње на заштићеном подручју и ван заштићеног подручја уносимо у прихватилиште. У случају дојаве лица, да је дивља животиња (неповређена или повређена) евидентирана у насељеном месту ван заштићеног, или у заштићеном подручју, наши чувари и стручни сарадници излазе на терен и обавештавају представнике прихватилишта, инспекције и завода за заштиту природе. Приликом пуштања дивљих животиња, чуварска служба је неизоставно присутна на терену и накнадно прати активност пуштених јединки. Будући да је све наведено пракса која добро функционише и да управљач о свим активностима уредно извештава надлежно министарство на месечном и годишњем нивоу, управљач ће наставити, као и до сад са предметним активностима.

– Управљач за наведену активност неће потраживати/ планирати додатна средства.

IX ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Јавно предузеће „Палић-Лудаш“ је управљач на пет заштићених подручја у региону Суботице и Кањиже, а једно од њих је и ПИО „Кањишки јараши“.

Делатност Сектора заштите природе се суфинансира преко Фонда за животну средину Града Суботице и путем конкурса за суфинансирање од стране Покрајине и Републике, као и од прихода од накнада за коришћење заштићеног подручја.

Едукативни и екотуристички програми су још у развоју. Акт о накнадама ће за ово заштићено подручје тек бити донет – већ усклађен са новим Законом о накнадама. Пракса на другим нашим заштићеним подручјима је да је убирање накнада отежано, између осталог, зато што корисници подручја нерадо дају информације о обиму заузећа простора, а методологија утврђивања чињеничног стања на други начин, изискује додатне трошкове, као и време и не представља ефикасан начин утврђивања. Самосталним утврђивањем стања од стране управљача (мерење које обављају чувари на терену и сл.), наишла су на оспоравања од стране корисника, те смо приступили другој методологији – ангажовање судских вештака.

С обзиром да је 2023. година при крају може се рећи да су се планиране активности (на свим нашим заштићеним подручјима) знатно теже реализовале, због недовољног броја запослених сарадника, услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору. У случају да се омогући ангажовање лица, управљач планира да прими у радни однос најмање **једног чувара заштићеног подручја, једног рибочувара и једног стручног сарадника за заштиту природе** и то за потребе чувања и унапређивања (управљања) новим заштићеним подручјем. Управљач више не располаже другим могућностима.

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела прихода за заштићено подручје ПИО „Кањишки јараши“

Ред.број	Извори прихода	Износ у динарима
1.	Средства Буџета Републике Србије	1.500.000,00
	1.2. Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине	1.500.000,00
	1.2. Министарство заштите животне средине	0,00
2.	Сопствени приходи	0,00
	2.1. Приходи од обављања делатности	0,00
	2.2. Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	0,00
3.	Средства буџета јединице локалне самоуправе	0,00
	3.1. Град Кањижа	0,00
	3.2. Град Суботица	0,00
4.	Остала средства	0,00
	4.1. АП Војводина - Конкурси	0,00
	4.2. Остали конкурси	0,00
	Укупно приходи	1.500.000,00

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2023. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"								
	Врста расхода	Буџет АПВ	Конкурси АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет АПВ посебни пројекти)	Укупно
III	ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	1.500.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.500.000,00
	Бруто зараде чувара	950.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	950.000,00
	Остали трошкови чуварске службе	250.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	250.000,00
	Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача и материјални трошкови њиховог рада	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
	Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	200.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	200.000,00
	УКУПНИ ТРОШКОВИ	1.500.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.500.000,00